

Vad Waldorfpedagogik är – egentligen

Waldorfskolan bygger på en starkt antroposofisk världsbild och bör uppmärksammas som en religiös friskola bland andra, anser Patrik Lindenfors. Som förälder till före detta Waldorfelever menar han att skolornas representanter hycklar om de religiösa grunderna för undervisningen. Dessutom hävdar han att bilden av en kreativ och individuellt utvecklande lärandemiljö inom Waldorf är en myt.

Bo Dahlin, professor i pedagogik, anmäler avvikande mening.

I FÖRSTANUMRET AV HUMANISTEN 2008 kritiserar Patrik Lindenfors vad man "egentligen" gör på en Waldorfskola. Eftersom jag studerat Waldorfpedagogiken närmare och dessutom genomfört en utvärdering av svenska Waldorfskolor finner jag det angeläget att rätta till en del missförstånd som framkommer i Lindenfors kritik. (En sammanfattning av vår utvärdering finns tillgänglig på <http://www.antroposofi.info/fileadmin/filer/PDF/Slutrapporten.pdf>.)

Lindfors börjar med att hävda att Rudolf Steiner (grundare av Waldorfpedagogiken) inte baserade sin pedagogik på observationer och logik, "som en forskare hade gjort", utan på "visioner" av människans utveckling. Bara den som läser Steiners skrif-

ter selektivt och med förutfattade meningar kan säga så. Konkreta observationer av konkreta barn utgör en väsentlig källa till Steiners pedagogiska tänkande. Han var under en tid privatlärare för en pojke med hydrocephalus (så kallad vattenskalle). Det var bland annat på grundval av denna konkreta pedagogiska erfarenhet som han utvecklade sina pedagogiska insikter. Steiner lyckades också så väl med sin undervisning av denna pojke, att han sedermera utbildade sig till läkare. Inte heller saknas det logik i Steiners pedagogiska tänkande, om man med logik menar formella regler för att dra slutsatser (och något annat kan man väl knappast mena?). Men, som Steiner ofta påpekade, med logik kan man egentligen bevisa vad som helst, eftersom allt hänger på vilka utgångspunkter eller premisser man baserar

sina resonemang på. Dagens naturvetenskapliga logik tycks mer eller mindre oreflekterat utgå från premissen att bara det som kan observeras med våra fem sinnen, eller med tekniska mätinstrument, kan vara föremål för vetenskaplig kunskapsbildning. Om man inte är beredd att kritiskt granska denna utgångspunkt måste naturligtvis alla kunskapssystem som *inte* accepterar denna premis framstå som ovetenskapliga. Men de behöver för den skull inte vara ologiska, eftersom de likafullt kan följa logiska slutledningsregler.

I SINA ANTROPOSOFISKA texter talar Steiner förvisso ofta utifrån *översinnliga iakttagelser* av mänsklighetens historiska utveckling, men dessa spelar – tvärt emot vad Lindenfors säger – inte någon avgörande roll

för Waldorfpedagogikens metodiska utformning. Att Waldorfskolornas pedagogik "till stora delar baseras på visioner ur Akasha-krönikan" är ett påstående taget helt ur luften (Lindenfors anför inga belägg för det). Inte heller utgör de något innehåll i Waldorfskolornas undervisning. Det medger Lindenfors, men trots det vill han mena att Waldorfskolorna ska jämföras med religiösa friskolor, eller till och med "en missionskyrka". Men det utmärkande för de senare är ju att ett speciellt religiöst budskap förmedlas i undervisningen, eller i predikan. Eftersom ett sådant innehåll inte finns i Waldorfpedagogiken är det svårt att förstå varför Lindenfors vill föra samman Waldorfskolor med religiösa friskolor och missionskyrkor. I den ovannämnda utvärderingen av svenska Waldorfskolor fann vi att omkring två procent av före detta Waldorfelever blev kvar i antroposofiska verksamheter. Om Waldorfpedagogiken syftar till att utbilda antroposofier så misslyckas de alltså ganska rejält. Men i realiteten är det inte det de syftar till, och därför utgör Steiners "visioner" inte heller någon del av undervisningsinnehållet.

Lindenfors menar att ett exempel på hur antroposofin genomsyrar Waldorfpedagogiken är att man inte vill att små barn ser på TV. Enligt Lindenfors är den "inofficiella" anledningen till det att den materialistiska anden Ahriman är särskilt närvarande i TV och andra elektroniska media. Förmodligen har Lindenfors själv dragit denna slutsats, eftersom det mig veterligt inte står i någon Waldorfpedagogisk eller antroposofisk skrift. Förvisso menar Steiner att det finns ett andligt väsen, som han kallar Ahriman, och som bland annat inspirerar den tekniska och materiella kulturutvecklingen. Men Ahriman är inte i sig själv en "dålig" ande, utan helt nödvändig för jordens och mänsklighetens utveckling. "Dålig" eller ond blir Ahriman bara när han verkar på fel plats vid fel tid, vilket i och för sig gäller även de krafter eller substanser vi känner från den naturliga världen ("för mycket av det goda skämmer allt"). Till Waldorfpedagogikens "officiella" skäl för att man inte anser att små barn ska se på TV och liknande, av vilka Lindenfors nämner en del, hör också att TV-tittandet motverkar barnens eget kreativa inre bild-

« Den Waldorfpedagogiska tanken att det inte är bra att lära sig läsa och skriva 'för tidigt' är förvisso svår att förstå för de flesta människor idag. »

skapande. TV/film/video matar oss med färdiga bilder. Om barnen istället får höra en saga berättas av en vuxen, stimuleras de att skapa sina egna inre bilder av händelserna och gestalterna (jämför besvikelsen man kan uppleva när man ser en film baserad på en bra bok man läst). Detta stärker barnets individuella fantasikrafter.

LINDENFORS BERÖR OCKSÅ på ett något förvirrat sätt reinkarnationstanken samt begreppen själ, ande och "astralkropp". Detta är omfattande och komplexa idéer som är svåra att gå in på inom ramen för en debattartikel. En verklig diskussion av dessa idéer kan bara ske på basis av ett omfattande och långvarigt studium.

Enligt Lindenfors är läraren i Waldorf-

skolan "auktoritär" därför att man tror att barnen mellan 7 och 14 års ålder lär sig bäst genom att imitera auktoriteter. Waldorfpedagogiken menar mycket riktigt att läraren ska vara en auktoritet för barnen i dessa åldrar. Men det är inte detsamma som att vara auktoritär. Att vara auktoritär betyder att kräva lydnad till varje pris och att olydnad på ett eller annat sätt bestraffas. Att vara auktoritär är liktydigt med att vara intolerant och inte kunna se utanför egna eller "från ovan" etablerade regler, normer och värderingar. En auktoritet däremot har bara sakliga grunder. En professor i matematik eller biologi är en "naturlig" auktoritet inom sitt område, på grundval av sina kunskaper och färdigheter. Det är den typen av auktoritet läraren ska vara för

barnen. Samtidigt ska hon vara öppen, lyssnande och lyhörd för det som lever i barnen själva och använda sig av det i undervisningen. Det gör inte en auktoritär lärare.

I WALDORFSKOLORNA HAR man inte lika bråttom att lära barnen läsa och skriva som i många andra skolformer. Lindenfors vänder detta till att man inte utnyttjar "små barns inneboende nyfikenhet" på att lära sig ABC. En del barn har nog denna nyfikenhet, men långt ifrån alla. Riktigt små barn är förstås nyfikna på allt. Men det betyder inte att vi tillfredsställer alla deras önsningar. Den Waldorfpedagogiska tanken att det inte är bra att lära sig läsa och skriva "för tidigt" är förvisso svår att förstå för de flesta människor idag. Steiner menade emellertid att de fysiologiska krafter som tas i bruk för sådant lärande i förskoleåldern är viktiga för barnens kroppsliga tillväxt och de inre organens utveckling. Om de tas i bruk för inläring av läsande och skrivande kan de alltså inte fullgöra sin naturliga biologiska funktion hos barn i denna ålder. Men det betyder inte att barnens eget spontana lärande av dessa färdigheter ska motverkas, bara att en systematisk undervisning inte ska äga rum. Till detta kommer det tveksamma i nyttan med att låta barn lära sig läsa och skriva så tidigt. Det finns vetenskapliga undersökningar som visar att fördelarna med detta är nästan obefintliga på lång sikt.

SLUTLIGEN BEKLAGAR SIG Lindenfors över "myten" att Waldorfskolor skulle stimulera kreativitet, eftersom barnen bara kopierar texter från svarta tavlan eller måste hålla sig inom vissa ramar när de tecknar och målar. Och detta i en period när de är som mest formbara. Samtidigt erkänner Lindenfors att kreativitet är något man "behöver tränas i". Hur ska då denna träning se ut, om den inte ges några regler eller förebilder? Det är nog en vanlig föreställning att kreativitet "tränas" genom att man uppmuntras att göra vad som helst, utan regler och begränsningar. Det är dock en missuppfattning. En berömd tysk socialpedagog, Tomas Ziehe (inte antroposof och inte Waldorfpedagog), berättade en gång på en föreläsning att han hade observerat barn i en dansskola. Hans erfarenhet var att om man sa till barnen att "dansa spontant"

så resulterade det nästan alltid i tämligen stereotypa rörelsemönster. Men om man gav dem restriktionen att de fick dansa hur de ville, bara de höll en fot kvar inom en liten cirkel på golvet, då kunde man få se verkligt kreativa rörelser. Begränsningen är en utmaning som *stimulerar* kreativiteten. Lindenfors kanske också skulle beakta den traditionella kinesiska och japanska konstpedagogiken. Den som vill lära sig måla i tusch får som första övning dra ett rakt streck med penseln, om och om igen, tills han dragit det "perfekta" strecket. Därefter kommer cirkeln. Detta kan pågå i veckor och månader. Förvisso uppstår det genom sådan pedagogik en viss traditionell stil som vi lätt känner igen. Men vill Lindenfors förneka att denna konst är kreativ?

KANSKE ÄR DET JUST DEN relativt stränga guidningen av barnens lärande och konstnärliga övande som lägger grunden till en framtida kreativitet i vuxenlivet. I vår utvärdering av Waldorfskolorna visade sig Waldorfeleverna i de högre åldrarna (15–19 år) ha ett något större inslag av kreativa svar på våra enkätfrågor, än motsvarande åldersgrupper i den kommunala skolan.

I vår utvärdering framkom också att endast cirka sex procent av de över 800 före detta Waldorfelever som deltog i undersökningen var missnöjda med den undervisning de fått i Waldorfskolan. Sex procent av en population på några tusen individer blir naturligtvis "många" i absoluta tal, men det är ändå en mycket liten andel av populationen. Detsamma gäller de "många" missnöjda föräldrar som Lindenfors talar om. De må vara "många" när man räknar dem (var nu gränsen för "många" går) men procentuellt sett är de en mycket liten andel. Självfallet passar inte Waldorfpedagogiken för alla. Människor har olika förväntningar, föreställningar och ideal, och de stämmer inte alltid med Waldorfpedagogiken.

Lindenfors säger sig "bara" vilja att föräldrar söker kunskap och tänker efter innan de sätter sina barn i Waldorfskola. Det är en lovvärd intention som jag instämmer helhjärtat i. Men jag hoppas att dessa presumtiva föräldrar söker sin kunskap på andra håll än i artiklar som Lindenfors.

BO DAHLIN, PROFESSOR I PEDAGOGIK
VID KARLSTADS UNIVERSITET.

Det finns 118 Waldorfskolor i Sverige, med en geografisk spridning över hela landet.

REPLIK Lindenfors

BO DAHLIN ÄR FÖR-
MODLIGEN EN AV Sveriges största auktoriteter på Waldorfskolor eftersom han både är antroposof och professor i pedagogik. Så det är lämpligt att det är just han som svarar på min kritiska artikel om Waldorf i förra numret av Humanisten.

I artikeln kritiserade jag Waldorfskolorna för att undanhålla information om hur deras pedagogik baserar sig på tankar om barns utveckling från antroposofin. Dessutom påpekade jag att det är falsk marknadsföring att påstå att Waldorfpedagogik främjar kreativitet, eftersom de tidiga åren på skolan till stor del består av att eleverna kopierar det läraren gör på tavlan.

Intressant nog svarar Dahlin på ett sätt som helt och hållet bekräftar mina påståenden. Låt mig förklara.

I MIN ARTIKEL SKREV jag att Waldorfpedagogiken "till stora delar baseras på visioner ur Akasha-krönikan" och inte på vetenskap eller logik. Dahlin påstår att detta är något jag tagit helt ur luften, men det är faktiskt taget ur Steiners bok *Cosmic Memory* där grunderna för hans syn på barnutveckling står att finna. Steiner skriver: "Man kan bara förstå strukturen och aktiviteten hos den mänskliga kroppen om man anammar Akasha-krönikan, som visar hur de högre förändringarna av de mer spirituella och mentala delarna av människan går till." (Min översättning.)

Dahlin försöker ge Steiner vetenskaplig legitimitet genom att hävda att han visst baserade sina teorier om barns utveckling på iakttagelser från verkligheten. Så beskriver han Steiners studier av ett enda barn – som dessutom led av hydrocephalus. Egentligen ska man inte behöva påpeka sådana här självklarheter för någon som står med titeln professor, men det är faktiskt inget tillräckligt statistiskt urval att studera ett enskilt fall, än mindre ett barn med ett tragiskt handikapp.

Jag påpekade också att Steiner inte heller resonerade helt logiskt. Dahlin svarar:

"som Steiner ofta påpekade, med logik kan man egentligen bevisa vad som helst, eftersom allt hänger på vilka utgångspunkter eller premisser man baserar sina resonemang på." Det är dock inte Steiners unika observation att en slutsats bygger på de ingående premisserna – den härrör från logikens barndom i antiken. Observationen är självklar och leder ingalunda till att man kan avfärda logiskt tänkande.

SEN LEVERERAR DAHLIN följande pärla: "Lindenfors berör också på ett något förvirrat sätt reinkarnationstanken samt begreppen själ, ande och 'astralkropp'... En verklig diskussion av dessa idéer kan bara ske på basis av ett omfattande och långvarigt studium." Här borde allas varningsklockor börja ringa, för om något trick är överanvänt av religiösa förkunnare så är det att först hitta på ett suspekt påstående och sen hävda att det bara kan förstås "på basis av ett omfattande och långvarigt studium."

Problemet med Waldorfpedagogiken är dock inte att den har en religiös bakgrund, utan att den bakgrunden göms undan. Pedagogiken genomsyras av religiösa föreställningar utan att föräldrarna informeras om detta. Dahlin skriver att så inte är fallet, men avslöjar sig obönhörligen genom sina exempel.

En egenhet inom Waldorf är att barnen inte lär sig läsa lika fort som barn i andra skolor. Detta förklarar Dahlin så här: "Steiner menade ... att de fysiologiska krafter som tas i bruk för sådant lärande i förskoleåldern är viktiga för barnens kroppsliga tillväxt och de inre organens utveckling. Om de tas i bruk för inläring av läsande och skrivande kan de alltså inte fullgöra sin naturliga biologiska funktion hos barn i denna ålder."

MAN HÄPNAR. Menar Dahlin på fullt allvar att det världen runt pågår en oupp-täckt epidemi hos barn vars inre organ "inte kan fullgöra sin naturliga biologiska funktion" för att barnen lärt sig läsa?

Dahlin talar om "naturlig" auktoritet som det eftersträfvansvärda för en lärare, och det är svårt att invända emot. Men behöver verkligen någon med "naturlig" auktoritet låta barnen oreflekterat kopiera från tavlan? Det är snarare tecken på en ängslan för att barnen ska tänka "fel". Hur

en professor i pedagogik kan försvara en sådan metod är så förunderligt att det gränsar till översinnligt.

Vidare påstår Dahlin att "begränsningen är en utmaning som stimulerar kreativiteten". Må så vara, men det leder inte till slutsatsen att ju större begränsningar man lägger på barn, desto mer kreativitet stimulerar man. Enligt Nationalencyklopedin är kreativitet "förmåga till nyskapande, till frigörelse från etablerade perspektiv". Traditionella kinesisk och japansk konst som Dahlin anför som exempel på nyttan av begränsning är förvisso vacker, men den har inte förändrats nämnvärt på hundratal år.

SÅ GÖR SIG DAHLIN lustig över att jag skrivit att den onda anden Ahriman bor i TV-apparater. Tydligt bor Ahriman inte alls i TV-apparater och är inte alls alltid ond. Ärligt talat överlåter jag med varm hand frågorna om var Ahriman bor och om han är god eller ond till Dahlin och hans antroposofkompisar att reda ut.

Någon som anser sådana frågor meningsfulla tycker jag dock bör beredas mycket begränsat utrymme i utformningen av mina barns skolsystem. Andra föräldrar har möjligtvis andra åsikter, men de förtjänar att i alla fall informeras om att andetro, visioner ur påhittade böcker och inlärningsfördröjning för att främja de inre organens funktion är viktiga inslag i pedagogiken.

Slutligen refererar Dahlin till studier om hur det går för Waldorfelever senare i livet. Studierna är gjorda av Dahlin själv tillsammans med två andra antroposofer. De är betalda av den Kempe-Carlgrenska fonden som är grundad av antroposofer och med antroposofer i styrelsen. Känner ni igen metoden? Tobaksbolagen jobbade på ett liknande sätt till alldeles nyligen.

Dahlins svar och hans egen partiska utvärdering av Waldorfpedagogiken gör mig faktiskt oroligare än jag var när jag skrev min ursprungsartikel. Här verkar finnas mycket att dölja.

PATRIK LINDENFORS